

Sønderjylland 1933.

Af Thade Petersen.

1. Grænsen.

Allerede i Begyndelsen af 1933 tog den tyske Agitation mod Grænsedragningen forøget Fart og voksede snart til fuldkommen politisk Galskab. Mod Slutningen af Februar træder en af de tyske nazistiske Forgrundsfignere i dette Stormløb, Pastor Peperkorn i Fjælde, frem med en Erklæring om, at Tyskland har Ret til Nordslesvig (H. 27. 2.). En Maanedstid senere forkynder en anden nazistisk Fører, Dr. Sievers, ved en Fest i Slesvig: »Vi vil sørge for, at Grænsen bliver revideret, og det saadan, som vi bestemmer det og ikke efter Danskernes Vilje (H. 27. 3.). Kort derefter holdt begge disse nazistiske Grænseflyttere deres fanatiske Taler i Ekernefærde om at for tyske, nazificere og erobre Nordslesvig (H. 6. 4.). Toner af den Art gav naturligvis Genklang i tyske Kredse i Nordslesvig, hvor f. Eks. en tysk Lærer i Burkal, Jacob Hansen, stillede sig i Spidsen for en tysk nazistisk Agitation, mens ogsaa Pastor Schmidt tilstræber at »genoprette Nordslesvigs gamle Forbindelse med Tyskland« (H. 8. 4.). »Deutscher Lehrerbund Nordschleswig« stemte i med og krævede Kongeaen som Grænse (H. 12. 4.). Kieler Zeitung ønsker endog at tage Nordslesvig med Magt (H. 12. 6.) og det forkyndes, at Nazismen stadig skal hamre det ind i Slesvig-Holstenerne, at det er deres Pligt at genvinde Nordslesvig for Tyskland (H. 16. 6.). Der siges, at Nazismen har nyorganiseret de grænsepolitiske Kræfter, og J. Kragh mener, at Nordslesvig er modent for Nazismen (H. 17. 7.). Endog i Folketinget taler Pastor Schmidt om en Grænserevision (H. 14. 10.), og tyske Blade hævder, at Tyskland ikke anerkender Danmark og Nordens Sydgrænse (H. 1. 11.).

Ganske vist fik Peperkorn og Sievers hurtig en Næse fra Berlin, idet Udenrigsminister Alfred Rosenberg erklærer, at der ikke eksisterer nogetsomhelst Modsætningsforhold mellem Danmark og Tyskland, og at ingen har Mandat til at give Udtryk for andre Tanker (H. 11. 4.) og i København sagde han, at Danmark ikke havde noget at frygte af Tyskland (H. 29. 4.). Det hindrede dog ikke Dr. Sievers i at tale i Læk om Grænsen som en haarrejsende Forbrydelse mod det tyske Folk (H. 29. 5.). Rosenbergs Udtalelse styrkedes senere ved, at han i en Tale ved et stort Stævne i Flensborg slet ikke berørte Grænse spørgsmaalet (H. 12. 10.). Imidlertid havde ogsaa Rudolf Hess erklæret, at Tyskland ikke ønskede at indlemme Dele af Danmark eller andre Lande (H. 27. 9.). De berlinske Irettesættelser var dog ikke alvorligere ment, end at Peperkorn blev Grænsedecernent i Kiel og Dr. Sievers Landraad i Flensborg (H. 1. 6.).

Som en Forberedelse for Nazisternes oven omtalte Erobring af Nordslesvig stiledes der mod en Nazificering af det. Paa et Møde i Tønder sporedes der Agitation i den Retning (H. 28. 3.), og paa det berygtede Møde i Ekernførde talte Pastor Peperkorn om, at der med Lynets Fart skulde oprettes 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, ja 80 nazistiske Organisationer i Nordslesvig (H. 6. 4.). Kielske Studenter erklærer, at Nazificeringen er deres Maal (H. 30. 8.). Udbredelsen af et tysk Smædeskrift (trykt i Husum) i Grænsesognene skulde vel ogsaa tjene dette Formaal (H. 18. 7.). Senere erklærer Hitler imidlertid, at Nazipropaganda i Udlandet er forbudt (H. 1. 11).

Mens den danske Regering tog ret blaaøjet paa dette Stormløb mod Grænsen (Statsminister Stauning erklærede, at han troede, at den tyske Regering vilde respektere Grænsen) tog selv Nazisternes Fører i Nordslesvig, Læge Fritz Clausen i Bovrup, Afstand fra Peperkorn (H. 8. 4.) men først og fremmest rejste den danske Befolkning i Nordslesvig, og navnlig dens Ungdom, sig mod de tyske Grænseflytnings- og Nazificeringsbestræbelser. Paa et stort Møde i Aabenraa blev der taget skarpt til Orde mod de tyske Udæskninger (H. 12. 4.). Ligeledes i Haderslev (H. 19. 4., 28. 4.). Paa et Møde i Tinglev protesterer 300 Arbejderrepræsentanter mod Anvendelsen af »Nazimetoder« i Nordslesvig (H. 18. 4.). Ungdommen bekender sig paa et Møde i Aabenraa til Danskheden og der oprettes et Fællesraad for alle danske Ungdomsorganisationer (H. 24. 4.), men først og fremmest gav et Stævne af 15,000 i Tønder (H. og Av. 13. 5.) og 40—50,000 paa Dybøl (H. 12. 6., Av. 13. 6.) Udtryk for, at den danske Befolkning og ikke mindst dens Ungdom ikke vilde vide af hverken Fortyskning eller Nazificering at sige. Denne Bevægelse fandt naturligvis livlig Støtte i Pressen. Kun »Jydske Tidende«, ene af alle konservative Blade, indtog en noget vranten Holdning til den (H. 27. 4.). I et Radioforedrag taler H. P. Hanssen om Tyskland og Grænsen (H. 6. 5.). Senere siger han, at Angrebene paa vor Grænse vil i stigende Grad komme til at sysselsætte dansk Politik (H. 29. 5.). Den kraftige sønderjydske Reaktion mod Nazismen bevirkede dog, at et Grænsemøde i Rendsborg fik et ret »disciplineret« Forløb. Det var Pastor Schmidt vred over, Han fastholder Kongeaagrænsen (H. 19. 6., 21. 6.).

Mod den fanatiske Lærer i Burkal indleddes der Undersøgelse (H. 10. 4.), der endte med en Irettesættelse (H. 27. 6.). I Forvejen havde sønderjydske Lærere forening gjort Indsigelse mod hans Agitation (H. 22. 4.).

Mod Aarets Slutning krævede Folketingsmand J. P. Nielsen stærkere Grænseværn mod den nazistiske Pest. Og General With siger, at det nuværende Grænseværn er haabløst (H. 4. 12.).

En Nordslesviger, Hans Dam fra Bækken, blev fængslet i Flensborg, sigtet for Spionage (H. 18. 7., 19. 7.).

2. Nationalt Liv.

a) dansk syd for Grænsen.

Siden Nazismen kom til Magten i Tyskland, er Danskheden sydfor Grænsen i flere Henseender bleven daarligere stillet. De Danske kan nu lige saa lidt som de øvrige Mindretal i Tyskland faa Kandidater opstillet til de politiske Valg (H. 3. 2., 13. 2.). Statstilskuddet til de danske Privatskoler er bleven nedsat til 398 Mk. (24. 5.). I Flensborg berøvedes de ogsaa deres Repræsentation i Byraadet (H. 9. 8.). Tyske Myndigheder søgte efter den Tid ogsaa at tvinge danske Børn ud af de danske Skoler (H. 29. 8.). Man krævede, at Lærerne ved den danske Kommuneskole i Flensborg skulde bruge Hitlerhilsen overfor Børnene (H. 23. 9.), og Redaktør L. P. Christensen blev sat ud af Teaterudvalget i Flensborg (H. 14. 12.). I enkelte Henseender er de dog bleven bedre stillet. Saaledes giver en Nødfordrning dem Ret til Brug af Sognekirkerne (H. 23., 24. 2.). Imidlertid gjorde Kirkeforstanderskabet i Adelby ved Flensborg Vanskeligheder og vilde ikke overlade Pastor H. F. Petersen i Flensborg Kirken til de danske Gudstjenester, han holdt der i Sognet (H. 18. 4., 24. 4.). Endelig maatte Kirkeforstanderskabet dog give Køb (Av. 21. 11.), og der kunde holdes dansk Gudstjeneste i Adelby Kirke igen for første Gang siden 1864 (Av. 25., 28. 11.). Ved flere Lejligheder havde fanatiske Hitlerianere villet tvinge Danske til at deltage i deres Fester o. lign. Imidlertid erklærede Overpræsident Lohse, at det danske Mindretal ikke var forpligtet til at deltage i tyske Tilkendegivelser (H. 23. 10.). Efter at have faaet adskillige nødvendige Oplysninger og Garantier, anmeldte de danske Ungdomsforeninger i Sydslesvig sig til det tyske Rigs-Ungdomskontor (H. og Av. 7. 9.). Kort før Jul blev Kandidat Jordt Jørgensen ansat som ny Andenpræst i Flensborg, mens Pastor H. F. Petersen saa helt overtager Virksomheden paa Landet (H. 5. 12., Av. 5. 12.). I Januar fandt en dansk Kunststudstilling Sted i Flensborg, efter at den havde været i Lybæk, Kiel, Hamborg og Berlin (H. 16. 1.). Aarsmødet i Flensborg afholdtes som sædvanlig i Juni. Ved det gaves der fyldige Oplysninger om Arbejdet og Stillingen sydfor Grænsen. Trods Vanskeligheder var Stillingen godt holdt. Det danske Arbejde var i rolig Vækst (H. 19. 6., Av. 20. 6.). Om dette giver »Grænsevagten« vel nok de fyldigste samlede Oplysninger i Grænseforeningens Beretning i Avgusthæftet.

b) Tysk syd for Grænsen.

Den Omvæltning, der skete i Tyskland, idet Nationalsocialisterne kom til Magten, har selvfølgelig faaet stor Indflydelse paa Forholdene lige sydfor vor Grænse. »Flensborg Avis« stillede sig, forstaaeligt nok, afventende overfor det nye Styre (H. 1. 2., Av. 1. 2.).

Bønderne i Angel opdagede nok snart, at Hitlers Løfter ikke var stort værd for dem (H. 6. 9.). Pastor Peperkorn, der for sin nazistiske Iver var bleven belønnet med et politisk Embede, synes ikke at have egnet sig til det. Han blev derfor udnævnt til Overkonsistorialraad og Medlem af »Landeskirchenamt« (H. 3. 10.). Dr. Sievers, der ligeledes var »falden opad« fra Borgmester i Ekernførde til Landraad i Flensborg, maatte snart ombytte dette Statsemede med Stillingen som Overborgmester i Flensborg (H. 3. 10.). Under en Samtale med en dansk Journalist, var Peperkorn for Resten naiv nok til at bekende Tro paa en Pangermanisme, omfattende Tyskland, England og Norden (H. 19. 4.).

c) Tysk i Nordslesvig.

I Byerne og Flækkerne har Tyskerne en ret betydelig Repræsentation i de kommunale Raad. I Byerne nemlig 21 af 72 Mandater og i Flækkerne 15 af 56 (H. 17. 3.). Paa Landet arbejder Vogelgesang ivrigt for at »germanisere Jorden«. I 1932 har hans Institut udlånt 260,574 Kr. mod Pant i 60 Ejendomme og 190,700 Kr. mod 33 Løsrepantebreve. Ialt har det siden 1927 ydet 845 Laan paa tilsammen 5,047,548 Kr. (H. 11. 3.). Dets Regnskab for 1932 viser et Underskud paa 125,504 Kr. (H. 5. 5.). Ved Siden af sin økonomiske Virksomhed, arbejder han for at skaffe Betingelser for tyske Privatskoler. Han søger ikke alene Oplysning om, hvor mange Ejendomme, der siden 1. 1. 33 er bleven solgt til Danskere (H. 2. 9.), men samtidig undersøger han, hvor mange Børn hans Skyldnere har, og om de gaar i tysk Skole. Endog Tyendes Sindelag undersøger han (H. 5. 9.). Laan yder han kun til Folk, der vil sende deres Børn i tysk Privatskole (H. 17. 10.).

Ny tyske Privatskoler oprettedes i Arnum, Møgeltonder (H. 24. 4.) og Sønderhav (H. 30. 5.).

I Arnum prøvede de først paa at købe Børnehjemmet til Skole (H. 25. 1., 1. 2.). I Sønderhav truede de endog Folk med Boykott for at faa Elever nok til Skolen (H. 17. 8.). Tyskerne tør sig tit, som om de uden videre har lovmæssigt Krav paa Understøttelse fra Staten til deres Privatskoler. Det er slet ikke Tilfældet. Den kan ydes (H. 10. 9.). Da Lederen af den tyske Privatskole i Graasten, Kardel, havde skrevet en danskfjendtlig Artikel, fik han en skarp Irettesættelse (H. 2. 11.). Privatskolen i Uge vilde være kommen i stor Gæld, hvis den ikke havde faaet Støtte gennem Fadderskabet (H. 1. 1.). 4 Distrikter i Angel overtager Fadderskabet for S. Vilstrup, Ullerup, Rinkenæs og Tandset (H. 13. 10.). »Deutscher Volkskalender für Nordschleswig« bringer fyldige Oplysninger om det tyske Arbejde i Nordslesvig. Den tyske Lærerforening ses at have 100 Medlemmer (H. 30. 11.).

I Overensstemmelse med Dr. Sievers' og Pastor Peperkorns Udtalelser i Ekernførde blev der i den nærmeste Tid efter Mødet

der, udfoldet en ivrig nazistisk Agitation heroppe (H. 24. 3., 1. 4., 17. 5.), ikke mindst gennem Privatskolerne. Saaledes viste den i Aabenraa sig at være nazistisk indstillet, hvilket en tysk Arbejder protesterede imod (H. 20. 4.). I det hele er Privatskolerne nazistisk indstillede, deres Lærebøger vist ogsaa (H. 13. 9.). Der tales endog om, at Tyskerne her i Nordslesvig skal tvangsnazificeres (H. 13. 10., 14. 10.). Sydfra er der bevilget 40,000 Mk. til Nazificering af Nordslesvig (H. 16. 10.). Pastor Schmidt er ikke Nazisterne ivrig nok. Han skal sættes til Side, og Tyskerne skal i det hele ensrettes (H. 11. 9.). Det viste sig, at det var Kylling, der havde faaet Peperkorn til at tro, at Nordslesvig var modent for Nazismen (H. 20. 5., 24. 5.).

Omsider greb dog Regeringen ind mod det nazistiske Uvæsen. Det blev forbudt Skoleraad Claus Petersen at tale i Aabenraa (H. 24. 5.). Knivsbjergfesten blev vel ikke forbudt, men tysk Indrejse paa Kollektivpas blev ikke tilladt, og der blev givet Udtryk for Haabet om sømmelig Optræden (H. 9. 6.). Festen fik da ogsaa et roligt Forløb, selv om den var nazistisk præget (H. 26. 6.). Da der ankedes over, at Lederen af den tyske Privatskole i Sønderborg, Dr. H. M. Johannsen, var udpeget til Fører for den tyske nazistiske Enhedsforening der i Byen, foretrak denne overfor Politimesteren at give Udtryk for sin Loyalitet overfor Danmark og at meddele, at han ikke tog Del i nogen politisk Agitation. Han er tysk Statsborger og er her kun paa Opholdstilladelse (H. 6. 11., 9. 11.). Et socialdemokratisk Møde ved Hostrup Sø udspioneredes sydfra (H. 8.—10. 6.). Det mest utiltalende Udtryk fik Nazifanatismen dog i en Pinseprædiken af Provst Bade i Aabenraa, der drog en Paralel mellem Nazismen og Helligaandens Udgydelse over Disciplene (H. 16. 6.).

Tyskernes kirkelige Arbejdsfællesskab nedsatte et Udvalg, hvoraf 5 hører til Folkekirken og 5 til Fremmedmenighederne (H. 22. 2.). Pastor Horstmann og Nissen, Tinglev, er Medlemmer af den sl.-holst. Synode (H. 13. 9.).

Der levede 5. 11. 33 i Sønderjylland 11,234 Mennesker, født i Tyskland, deriblandt 3106 tyske Statsborgere (H. 23. 12.).

En Tysker i Sønderborg, Bruno Hemmersam, erklærer, at han har opgivet alle Grænserevisionsbestræbelser og -ønsker. Han erklærer det for mageløs fripostigt at misbruge Danmarks Gæstfrihed, og at gøre det tyske Mindretal til et rigstysk nazistisk og chauvinistisk Adspjittelsesparti (H. 2. 10.).

Tyskerne har tabt et Mandat i Skolekommissionen i Aabenraa (H. 27. 4.).

Der opstaar Uenighed i den tyske Vælgerforening (H. 11. 10.).

d) Dansk i Nordslesvig.

Det der i 1933 satte det stærkeste Præg paa det nationale Liv i Nordslesvig var Rejsningen mod Nazismen. Den er omtalt under »Grænsen«. En varig Frugt satte den i Dannelsen af »det unge

Grænseværn« (H. 2. 10.), som en fælles Organisation for »De danske Samfund«, Sammenslutning af danske Ungdomsorganisationer af alle Afskygninger (se under 1. Afsn. 4), med deres 14,000 Medlemmer (H. 21. 11.). Saadanne »Danske Samfund« tilstræbtes dannet i alle Sogne i Grænseområdet (H. 18. 10.). Det unge Grænseværn skal være et Udtryk for en »ubrydelig fælles Vilje til at hævde vor Danskhed«. Til Formand for Fællesrådet for de Danske Samfund valgtes Direktør Hammerich i Tønder (H. 1. 12.). »Det unge Grænseværn« vandt hurtig god Tilslutning (H. 25. 10.). I Tinglev indmeldte sig paa Stiftelsesdagen 468 i Dansk Samfund (H. 27. 10.). I Bov har det 1400 Medlemmer, i Rinkenæs 300 (H. 31. 10.), i Felsted 990 (H. 20. 11.).

Sønderjydsk Idrætsforening har nu 14,000 Medlemmer (H. 13. 3.). Haderslev Gymnastikforening har ca. 300 aktive Medlemmer (H. 24. 2.).

Haderslev Østeramts Ungdomsforeninger holdt som sædvanlig et godt besøgt to Dages Møde tæt efter Nytaar (H. 9. 1.). De nationale Foreningers Aarsmøde afholdtes i Graasten. Sprogforeningen havde i 1932—33 tabt 527 Medlemmer, (den havde 1. 4. 10,440), men siden 1. April igen vundet ca. 1000. Skoleforeningen havde mistet 543 i Nordslesvig og 180 norden Aa (H. 3. 7., Av. 4. 7.). Grundtvigs 150-Aarsdag mindedes i mange af Skolerne (H. 9. 9.). Af stemningsdagen fejredes allevegne i Landsdelen (H. 13. 2. ff.). Af de Ejendomme Landeværnet har belaaet, har i 1932 77 været til Tvangsavktion, 70 under Akkordbehandling. Det har oprettet 18 ny Ejendomme og ydet Laan til andre 17 (H. 8. 3.). Siden Genforeningen er Telefonabonnenternes Tal vokset fra 3500 til 10,200, Højspændingsværkets Nettoproduktion fra 4,8 Millioner kwh. (i 1925) til ca. 17 Mill. 31—32. Der er anvendt 32,59 Millioner Kr. paa Vejene, deraf 13 Mill. Statstilskud. 9 Mill. er anvendt til ny Anlæg paa Banerne, 8,533,000 paa Havnene, 3 Mill. paa Diger, og 6,2 Mill. til Afvanding (H. 18. 3.). Aalborg har i 1932 støttet dansk Arbejde i Uge med 2000 Kr. (H. 22. 3.). Demuths Skuespil »Høsten« blev opført i Aarhus (H. 11. 10.).

Ved Byrådsvalget i Løgumkloster gik Tyskernes Stemmepercent fra 36,23 ned til 31,82 (Av. 12. 3.). I Tønder er den danske Stemmepercent fra 18,62 i 1919 steget til 34,48 i 1933 og den tyske er fra 65,71 sunket til 44,79 (Av. 17. 6.). I Tønder Amt var ved de kommunale Valg i Marts 44,38 Procent danske, 15,73 socialdemokratisk og 38,94 tyske Stemmer (Av. 16. 4.).

3. Politik.

Dr. Lor. Christensen danner et nyt Parti, »Nordslesvigsk Front«, maskeret Nazisme (H. 28. 8., 30. 8., 4. 9.). Det gik dog hurtig i Opløsning (H. 7. 9.). I det hele er det Nazisme, der paa en eller

anden Maade mest gør sig bemærket i Politikken her, undertiden paa voldelig Maade. I Tønder kom det til blodigt Slagsmaal mellem Nazister og Kommuniste (H. 1., 4., 14., 17. 8.). I Sønderborg holder de natlige Øvelser (H. 19. 8.). I Toftlund holdtes et stort Nazimøde (H. 22. 8.). En tysk Kommisforening agiterer for Nazismen (H. 1. 9.), Krigerforeninger ligeledes (H. 6. 9.). Ogsaa Pastor Schmidt bekender sig til Nazismen (H. 7. 9.). Beklageligvis fandt dette tyske Røre nogen Støtte hos et dansk Blad, Jydske Tidende, hvis Holdning fremdroges og kritiseredes i Folketinget (H. 27. 10.).

4. Samfundsforhold.

De stigende sociale Udgifter gør, at Aabenraa i 1933 maa opkræve 52,600 Kr. mere i Skat end Aaret før (H. 27. 1.). 800 dér i Byen skal have Vinterhjælp og 2400 Del i en Kødfordeling (H. 24. 2.). Sygehuset skal udvides (H. 29. 9.). I Byen og Omegnen er der udlagt 25 ha til 600 Kolonihaver (H. 5. 5.). I Haderslev søger 900 Vinterhjælp (H. 23. 2.). Kommunen har i 32—33 sysselsat 1040 Arbejdere med 6,875 Normalarbejdsdage (H. 1. 7.). Haderslev Amt har indrettet Arbejdsanstalt paa Fattiggaarden i Hoptrup (H. 4. 10.). Paa Stendetgaard blev der for 2½ Aar siden indrettet Landbrugsskole for Døvstumme (H. 19. 9.). I Haderslev Amt er der i 1933 oprettet 37 ny Husmandsbrug, ca. 400 siden Genforeningen (H. 27. 12.). Et Sømandshjem i Haderslev aabnes (H. 25. 10., 30. 10.). Arbejderbefolkningen paa Broagerland er saa meget for stor, at en Del af den vistnok maa flytte (H. 3. 10.). De sønderjydske Sygekassers Medlemstal er steget med 1169. (H. 1. 7.).

5. Erhverv og Økonomi.

a) Landbrug.

Landbrugets Forrentningsprocent var i 32—33 betydelig bedre end Aaret før. Den var i Haderslev Østeramt 1,7 pCt. mod ÷ 0,1 (H. 28. 10.), i Aabenraa Amt 1,5 pCt. mod ÷ 2,7, (H. 4. 11.) og paa Tønderegnet 2,6 pCt. mod ÷ 1,4 (Av. 9. 11., 9. 12.). Aabenraa Slagteri slagtede i 1932 115,907 Svin (H. 21. 1.), Rødding 38,850 (H. 10. 2.), Graasten 76,542 (H. 25. 2.), Sønderborg 99,714 (H. 25. 2.), Tønder 25,968 (H. 20. 3.). Vojens havde lidt Tilbagegang (H. 30. 1.). Fjerkræslagteriet i Haderslev slagtede 150,000 Dyr (H. 29. 2.).

Smørekspporten var i 1918 14 Mill. kg., 1919 36 Mill., 1920 75 Mill., 1931 172 Mill., 1932 159 Mill. (H. 3. og 4. 3., L. S. 13). Sønderjydske Smøreksporthforening har nu virket i 25 Aar (H. 11. 11.). Om Mejeriernes Drift findes en Del Oplysninger i Meddelelser om Generalforsamlinger i November og December. Antallet af Køer steg fra 96,000 i 1924 til 126,000 i 32. Svinene fra 271,000 til 357,000. Antallet af Stude gik lidt tilbage (L. S. 4.). Korthornskøer har givet

3320 kg Mælk pr. Ko med 3,65 pCt. Fedtindhold og 135 kg Smør (H. 6. 12., 7. 12.). Indenfor Fællesledelsen af Avlen af rødt dansk Malkek­væg findes 154 Familiestambøger med ialt 3119 Køer i Opdrætterforeningerne (H. 16. 12.).

Kontrollforeningerne har 40,548 Køer mod 28,271 i 26—27. (L. S. 21.). Der er i Sønderjylland 84 kontrollerede ren hollandske Besætninger med ialt 2552 Aarskøer (L. S. 116.).

Nordslesvig faar Ret til at udføre 8,800 Kreaturer til Belgien (H. 22. 4.). Der dannes en Kreaturesportforening for Haderslev Amt. I Nordslesvig alene findes 34 pCt. af hele Landets Stude (H. 4. 5.). Indenfor Haderslev Amts Landboforening dannes en Hør­dyrkerforening. Derimod oprettes der ingen Fabrik (H. 28. 2.). Den landbrugsfaglige Ungdomsskole i Haderslev begyndte med 133 og sluttede med 161 Elever (H. 3. 3.). I Toftlund skal der bygges en Kartoffelmelfabrik (H. 10. 5.). Der er tegnet 60,415 Tønder Kartoffler til i 1933, 92,000 til 1934 (H. 17. 6., 29. 7.). Jordfordelingskommissionen tager fat paa Løjtland, der har meget daarlig Fordeling (H. 23. 5.). Ved Søgaard skal 225 ha afvandes. Hedeselskabet har i det hele udarbejdet 220 Dræningsplaner for 2500 ha (Av. 8. 11.). I Tønder Amt agtes 1360 ha kultiveret (Av. 8. 2.). H. Hansen mener, at sønderj. Bønder nok kan hævde sig som Planteavlere, men at det mange Steder kniber med Omsætningen af det avlede gennem Besætningen (H. 28. 12.).

b) Industri og Haandværk.

Højspændingsværkets Produktion er i 32—33 steget med $5\frac{1}{2}$ Mill. kwh til 23,336,400 kwh (H. 2. 6.). I flere Sogne sluttede indtil 95 pCt. af Indbyggerne sig fra første Færd til det (H. 9. 1.). Lysforbruget i Aabenraa er i de sidste 5 Aar steget fra 328,000 til 1,350,000 kwh (H. 18. 8.). I Tyrstrup Herred er Elektricitetsforbruget steget med 0,8 pCt. (H. 25. 3.). I Sønderborg og Aabenraa Amter har Elektricitetsforbruget været 4,753,957 kwh eller lidt mindre end Aaret før. (H. 26. 5.). Midtsønderjyllands Elektricitetsforsyning har solgt Strøm for 106,705 Kr., 8 Øre pr. kwh (H. 12. 6.). Haderslev Næs Elektricitetsforsyning har solgt 500,000 kwh, den nedsatte Prisen fra 8 til 7 Øre (H. 15. 6.). Schaumanns Fabrik i Haderslev udvides (H. 14. 6.). I Aabenraa bygges en Konserves- og Opskæringsfabrik (H. 19. 7.). Fuglsangs Maltfabrik i Haderslev brændte 6. 8. (H. 7. 8.). I Haderslev aabnedes en Kunst-, Haandværk- og Industriudstilling (H. 27. 10.). Ved Sønderborg boredes der efter Salt indtil 530 m Dybde. Saltlaget ligger sikkert 1000 m nede, hvis det i det hele taget findes der. (Av. 17. 5.).

c) Handel og Skibsfart.

De sønderjydske Havnes Omsætning af Gods har i 1932 været 13—24 pCt. mindre end i 31. (H. 21. 3.). Havnelageret i Aaben-

raa har i 6 Aar modtaget 38½ Mill. Liter Petroleum og Benzin (H. 22. 9.). Til Højer Havn er der i 1932 indkommenn 92 Skibe (Av. 3. 1.). Den er i god Udvikling. Antallet af indkomne Skibe er vokset stærkt i de sidste to Aar, skønt det tyske Kulsyndikat boykotter den (Av. 15. 7.).

d) Pengevæsen.

Graasten Banks Omsætning er dalet ca. 15 Millioner (H. 28. 2.) Den nordslesvigske Folkebanks Driftsregnskab balancerer med 547,147 Kr. og giver et Overskud af 109,360 Kr. (H. 13. 3.) Haderslev Bank har 267,000 Kr. Driftsoverskud og 177,000 Kr. Nettooverskud (H. 14. 3., 27. 3.). Folkebanken for Als og Sundeved har 69,576 Kr. Overskud (H. 18. 3.).

Sønderjyllands Kreditforening har ydet Henstand for ca. 5 Mill. Kr. (H. 29. 6.) Den har ydet 194 nye Laan til 3,167,800 Kr. Der udestod ved Regnskabsaarets Slutning 3,314,713 Kr. forfaldne Renter (H. 17. 10.). Borgmester Thulstrup hævder, at Statens Ulaan i sønderjydske Ejendomme er tabt. Callø mener ikke, det er Tilfældet (H. 11. 9.). Vogelgesang udbetaler Laan til Kurs 98 men kræver 6¼ pCt. Rente (H. 20. 10.).

e) Krisen.

Krisen har ogsaa i 1933 sat saa stærkt Præg paa Livet i Sønderjylland, at den maa skilles ud som et Afsnit for sig.

Kort efter Nytaar sendte Fælleslandboforeningen, Husmandsforeningerne og L. S. en Henvendelse til de sønderjydske Rigsdagsmænd om at virke for Hjælp snarest muligt (H. 24. 1.). Senere paa Aaret kræver de Gældsregulering og Rentesaenkning (H. 26. 10.). Sønderjydske økonomiske Forhold drøftes da ogsaa i Folketinget (H. 29. 11.). Imidlertid er der fra Nytaar 1932 til 30. 11. 33 gennemført 1438 Akkorder til 4,445,130 Kr. Antallet af insolvente Landmænd i Aabenraa Amt er steget fra 20,75 pCt. i 1925 til 59 pCt. i 1933 (H. 19. 12.). L. S. (Landmændenes Samfund) ønsker Henstand ogsaa med Decemberterminen 1932 (H. 3. 1.). I Juli demonstrerede det ved at standse Mejerierne en Søndag (H. 5, 7., 12. 7., 24. 7.). I December standsede det i Aabenraa en Auktion (H. 8. 12.). Haderslev Amt faar 783,568 Kr. Tilskud til Amtsskatternes Nedsættelse (H. 21. 7.). Hypoteklaanefonden har i September kun 16 Ejendomme. Af de 107, den har videresolgt i Aarets Løb er 72 overtaget af Hustru, Søn eller anden Slægtning (H. 21. 9., 30. 10.).

f) Smaabønder.

Den 28. 2. ophørte Smaabønderne paa Als at køre og blev erstattet af Rutebiler (H. 18. 2., 1. 3.). I Haderslev Amt derimod blev endnu Resten af Smaabønderne moderniseret for 698,000 Kr., hvoraf

Halvdelen er Statstilskud (H. 21. 2., 28. 2., 29. 3.). Trafikministeren vilde have Rødekro—Løgumklosterbanen og Højerbanen nedlagt (H. 8. 2.). De har dog faaet Udsættelse til Oktober 1935 henholdsvis 34. (H. 18. 5., 19. 5.). Mommarkbanen indvies (H. 14. 6.). Der bliver gennemgaaende Forbindelse over Mommark. (H. 6. 12.). Statsbanerne overtager Bilruterne fra Haderslev til Aabenraa og Vojens (H. 18. 9.) og til Kolding (H. 12. 12.).

Kommuneudvalgene i Aabenraa og Løgumkloster samt mellemlyggende Sogne gør Indsigelse mod den paatænkte Køreplan paa Banestrækningen Rødekro—Løgumkloster (H. 24. 3.).

Sønderborg Amt har i 1932 faaet 15—16 klm ny Vej anlagt og har nu et godt Net af Amtsveje (H. 6. 1.).

Haderslev Amt vil i 1933 udføre Vejarbejder til 1½ Million (H. 2. 1., 1. 4.). Sønderjylland faar ca. 2 Millioner til Vejarbejder (H. 17. 2., 15. 4.). Aabenraa Amt har faaet bevilget 1,016,000 Kr. til Vejen langs Flensborg Fjord (H. 24. 2.). Der er Tale om forskellige Linjer for den (H. 26. 6.). Haderslev Amt lader 4,5 klm af Landevejen til Aabenraa betonstøbe (H. 14. 8.). Tønder Amt vil i 1933 udføre Vejarbejder for henved 800,000 Kr. (Av. 2. 1.).

6. Kommunalt.

I Aabenraa vilde de Konservative ikke være med til en dansk Fællesliste (H. 14. 2., 24. 2.). Der valgtes 7 Danske, 5 Socialdemokrater og 5 Tyskere (H. 9. 3.). I Haderslev havde den borgerlige Liste Fremgang, Socialdemokraterne Tilbagegang (H. 2. 3.). I Sønderborg valgtes 8 Socialdemokrater, 5 Konservative, 5 Tyskere, 1 Radikal, 1 Kommunist og 1 Venstemand (H. 13. 3.). I Tønder fik den danske Borgerliste 2 valgt, Radikale 1, Konservative 2 og Tyskere 7. Der kunde være bleven valgt en dansk Borgmester. Det hindrede de Konservative imidlertid (H. 3. 4.). Tønder indlemmer 845 ha med 350 Indbyggere (Av. 9. 3., H. 3. 4.). Tønders Gæld er i de sidste Aar formindsket med 800,000 Kr. (Av. 19. 2.).

7. Menighedsliv.

Paa Ellehus indviedes en Kirkesal d. 29. 1. (H. 31. 1., Av. 31. 1.). Ved et kirkeligt Møde i Tønder fremsættes der Forslag om at udarbejde en ny Salmebog (H. 1. 6.). Kirkeligt Samfunds sønderjydske Sommermøde holdtes i Haderslev (H. 8. 6.). I Tønder rejstes en Buste af H. A. Brorson ved Kirken (H. 18. 9.).

8. Oplysning.

Landsbiblioteket har i 10 Aar udlaant 622,911 Bøger til 126,752 Laanere. Der er voksende Begær efter oplysende Litteratur (H. 10. 1.). Bogudlaanet i Haderslev er steget med ca. 24 pCt. (H. 7. 11.). Landarkivet er nu færdigt og tages i Brug (H. 8. 7.). Elevantallet i

Skolerne i Haderslev er steget i det forløbne Aar fra 1821 til 1908 (4½ pCt.). Det danske Antal er steget 6 pCt., det tyske staaet stille (H. 25. 3.) I Tønder Amt fandtes i 1932 4376 skolepligtige Børn i 83 danske offentlige Skoler, 184 i 3 danske Privatskoler, 3 undervistes paa Dansk hjemme. Paa Tysk undervistes 1030 Børn i 20 offentlige, 145 i 6 private Skoler og 2 hjemme (H. 27. 6., Av. 2. 7.). I Haderslev Amts Folkeskoler var der i 1931 7640 Børn, i 32 8,015, deraf henholdsvis 460 og 457 i tyske Skoler. Det tyskunderviste Børneantal gaar procentvis tilbage Aar for Aar, i Haderslev By fra 25,3 pCt. i 1931 til 23,9 i 32. (H. 1. 8.). I Sæd indvies en dansk Skole (H. 2. 10., Av. 3. 10.). Rens Efterskole har haft 20 + 24 Elever. Den giver dog endnu Underskud (Av. 28. 12.). Trier Hansen begynder en Højskole i Abild (H. 21. 9.). 120 Lærere og Lærerinder kræver under Henvisning til de tyske Privatskoler »de nødvendige Midler til Anskaffelse af Skolemateriel« (H. 2. 10.). Skoleloven blev vedtaget, det sønderjydske Forslag enstemmigt mod de Konservative, som ikke stemte (H. 17. 5.). Nogle Præster vil i Tinglev protestere imod den (23. 9.). De kræver kirkeligt Tilsyn med Religionsundervisningen (H. 6. 10.). 86 Skoleklasser hører til den sønderjydske Vandrebogsamling, der har god Fremgang (H. 29. 5.). Historisk Samfund for Sønderjylland holdt sit Aarsmøde i Skærbæk. Det havde 740 Medlemmer (H. 22. 5.). Adjunkt Bock i Haderslev forsvarede sin Doktordisputats om Sprogskiftet i Mellemlesvig (H. 28. 6.). »De fire onde Aar« udkom (H. 25. 9.). Den landbrugsfaglige Ungdomsskole i Haderslev begyndte med 142 Elever mod 130 i 1932. (H. 10. 11.). Adjunkt Buchreitz giver i Tilskueren udførlige Oplysninger om de tyske Privatskoler (H. 11. 11.).

9. Pressen.

Andreas Grau rejste en heftig Polemik mod Redaktør Gulmann for hans Forhold til »Jydske Tidende« (H. 21. 7. ff. samt de tilsvarende Numre af »Jydske Tidende«). Dr. Kähler bliver af Nazisterne sat fra »Nordschleswigsche Zeitung« (H. 18. 12.).

10. Personligt.

Af Dødsfald, der har givet Anledning til udførligere Omtale af vedkommende, kan nævnes følgende: Sophie Andersen, Aabenraa, (H. 7. 1.), Kresten Jensen, Ballum (H. 18. 4.), P. Kaad, Vollerup (H. 29. 4.), Kaptajn Fischer, Aabenraa (H. 28. 10.), Lærer Torp, Tønder (H. 3. 12., Av. 5. 12.), Th. Thomsen, Toghale (H. 15. 12., Av. 16. 12.), Chr. Petersen, Palæet, Graasten (Av. 31. 12.).

Af tilsvarende Mindedage nævnes: Amtsskolekonsulent Svendsen 60 Aar (H. 9. 8.), Pastor emer. H. Tonnesen i Sønderborg, 80 Aar (H. 30. 12., Av. 30. 12.).

11. Andre Sager.

Med Harry Michelsens Samlinger er der kommen værdifulde Værker om Byen til Aabenraa (H. 18. 1.). Provst Bades Kamp mod det danske Sprog i 1912 opfriskes (H. 20. 4.). En Oldtidsbebyggelse menes funden under Bundsøen (H. 17. 5.). Ved Brøns Aa findes en Urnekirkegaard (H. 22. 5.). Ved Skærrev findes Elsdyrtakker og forarbejdede Hjortetakker fra Stenalderen (H. 16. 9.). Lovrup Skrøb kræves paa ny fredet (H. 25. 5.). Nationalmuseet lader foretage Prøveudgravning ved Misthusum (H. 10. 9., Av. 10. 9.).
